

УДК 94(477)+069.3:908:»Від музею витончених мистецтв до краєзнавчого»

Анцишкін Ігор Валерійович
головний зберігач,
Нікопольський краєзнавчий музей
(Нікополь, Україна)
marinakostenko1992@gmail.com

Antsyshkin Ihor
Head Custodian
Nikopol Museum of Local Lore
(Nikopol, Ukraine)

**ДО 100-РІЧЧЯ НІКОПОЛЬСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ:
ВІД МУЗЕЮ ВИТОНЧЕНИХ МИСТЕЦТВ ДО КРАЄЗНАВЧОГО**

**TO THE 100th ANNIVERSARY OF THE NIKOPOL MUSEUM OF LOCAL LORE: FROM THE MUSEUM OF FINE
ARTS TO THE MUSEUM OF LOCAL LORE**

Анотація

У 1919 р. за рішенням місцевої влади було створено Нікопольський музей витончених мистецтв. Історія його становлення практично не відома музейникам України, тож варто нагадати етапи формування одного із найстаріших провінційних музеїв Наддніпрянщини. Стаття, створена на основі архівних документів, дає можливість розкрити ще одну сторінку історії музейної справи в Україні, розповісти про музейників-ентузіастів та ставлення тогочасної влади до музеїв. У статті розглядається перше десятиріччя існування музею – до надання йому статусу краєзнавчого. Історія Нікопольського краєзнавчого музею до цього часу не досліджувалася. У документах, наведених у тексті, залишена оригінальна орфографія.

Ключові слова: музей, експозиція, експонат, звіт, виставка.

Summary

The Nikopol Museum of Fine Arts was created in 1919 by the decision of the local authorities. The history of its formation is virtually unknown to the wide audience of the museum community of Ukraine, so it is worth recalling the stages of the formation of one of the oldest provincial museums of the Dnieper Ukraine. The article, which is based on archival documents, provides an opportunity to reveal a new aspect of the history of museum activities in Ukraine, to tell about the enthusiastic of museum workers and the attitude of the authorities to the museums of that time. The article examines the first decade of the existence of the museum – before granting it the status of the museum local lore. The history of the Nikopol Museum of Local Lore has not been explored until this time. The original spelling of the documents is preserved.

Key words: museum, exposition, museum-piece, report, exhibition.

Навесні 1919 р. очолюваний більшовиками Нікопольський виконком почав вирішувати питання культури, виконуючи програму, прийняту в березні 1919 р. на VIII з'їзді РКП(б): "Відчинити і зробити доступними для трудящих усі скарби мистецтва, створені на основі їх експлуатації, що знаходилися до цього у виключному розпорядженні експлуататорів".

Відділ освіти виконкому, який очолював член соціал-демократичної партії С. Євдокимов, ухвалив створити бібліотеку і музей, для комплектування якого було вирішено використати конфісковані речі, зокрема, з поміщицької садиби Нечаєвих у с. Лукіївка. Систематизацією художніх предметів займалася комісія з улаштування музею і бібліотеки на чолі з художником-академіком, викладачем Тимошевського училища Дмитром Педенком, який досить відповідально підійшов до ідеї створення музею. 27.03.1919 він писав до Президії виконкому про незадовільний стан конфіскованих речей: "Меблі, що знаходяться під охороною місцевої міліції у двох амбарах на Катеринославській вулиці з садиби Нечаєва, необхідно зберегти і охороняти як чисто художню велику цінність. Для повсякдення вона не годиться: уся обідрана і майже у всіх меблів пошкоджені сидіння, остови, хоч і пошкоджені, але можуть бути реставровані і самі по собі настільки цінні по матеріалам (інкрустація – бронза, карельська береза, червоне дерево) і стилю, що уявляє з себе музейну

цінність, а усі взагалі можуть слугувати декоративною обстановкою для Народного музею мистецтва¹”.

28.03.1919 призначена виконкомом комісія оглянула будинок на розі вулиць Купецької та Катеринославської, що належав купцю Г. Гусеву, і визнала його придатним для відкриття музею² (рис. 1).

29.03.1919 голова комісії Педенко Д. у доповіді писав: “Для приведення у порядок і систематизації усієї роботи щодо створення Народного Музею у м. Нікопіль, комісія для створенню Музею і бібліотеки цим прохають відділ Народної освіти зробити розпорядження про те, щоб до того часу, поки усе колишнє майно Нечаєва, що привезене до Нікопілья і врятоване таким чином від пограбування розбійничих банд, буде описане і приведенне до відома комісії, не заважали б у роботах вимоги різних відділів про видачу тих або інших предметів для обладнання канцелярій відділів та інших приміщень, що неодноразово повторювалось до сього часу, т. я. між меблями, що звалені у купу, є книги, скульптури і кераміка. Меблі, що годні для потреб Відділів є, але, так як усі речі знаходяться в хаотичному стані, будучи звалені в амбарі до стелі одна на одну, виникає небезпека у псуванні речей, що мають художню та історичну цінність...³”.

Намагання художника зберегти цінні речі для музею не завжди були вдалими. Так, 01.04.1919 відділ народної освіти передав Д. Педенку розписку про те, що “...ним отримано шістнадцять предметів обстановки з амбару із речами Нечаєва, перераховані у прикладеному до цього опису⁴”.

Тавсежсправапросувалася. Д. Педенко попросив виконком призначити йому помічника для систематизації експонатів і створення експозиції, пропонуючи на цю посаду випускника Київського художнього училища з правом викладання графіки, студента Петроградської академії мистецтв, прапорщика авіації Михайла Максимовича Юценка. Через місяць після подання прохання М. Юценко “...з 12 квітня прийнятий на роботу, на посаду помічника завідуючого музеєм по систематизації картин⁵”.

Крім речей Нечаєва, до створюваного музею надійшли 120 предметів з колекції померлого нікопольського збирача старожитностей К. Довойно – картини, гобелени, кераміка, античні та східні твори мистецтва, посуд⁶.

Маючи експонати і виділене в будинку купця Г. Гусева приміщення, а також кваліфікованих помічників-художників, Д. Педенку були потрібні тільки кошти для закупівлі обладнання і художнього оформлення експозиції. Дмитро Карпович склав та надіслав до виконкому кошторис: “Передаю при цьому кошторис по улаштуванню, транспортуванню цінностей та утриманню музею мистецтв у м. Нікопіль протягом трьох місяців, звертаю увагу, що по кошторису сума 33 000 р. у параграфі першому “улаштування та установки” складає з себе одноразову витрату, а у параграфі другому – сума на утримання музею протягом трьох місяців. Штат музею складається з трьох осіб з художньою освітою, обов’язком яких є спільна робота по улаштуванню музею, тобто приведення у порядок всіх цінностей, що є у музеї: картин, скульптури, гравюр, кераміки і меблів; визначення їх по школам, епохам, стилям і за іменами авторів; розвішування і систематизація їх в приміщенні. Реставрація картин у можливих межах і коштах; складання каталогу творів і спеціальної художньої бібліотеки, яка складається з увражей та альбомів із репродукціями художніх творів; складання опису, поповнення і придбання художніх цінностей для музею, популяризація музею шляхом лекцій та допомогою особам, що копіюють у музеї. Завідуючий музеєм Д. Педенко⁷”.

Як бачимо, музей задумувався як суто художній з метою пропаганди мистецтва серед мешканців Нікополя. Відділ народної освіти виконкому підтримав цей задум і кошти для створення музею надав. 07.05.1919 завідувач музею повідомляв виконком: “Доповідаю, що роботи щодо приведення музейних цінностей, що надійшли з колишньої Нечаєвської економії, ведуться безперервно. Картини, барельєфи, гравюри вже обрамлені, частково систематизовані і розвішані. Днями закінчуються роботи по оббиттю цінних стильних меблів і по виготовленню підставок до статуй. На черзі залишається – фарбування підставок, розміщення статуй і меблів, а також короткі написи-ярлики про зміст творів, автора або школи. І чисто зовнішній порядковий бік “дня відкриття” музею передбачається між 15-м та 20-м числами сього травня⁸”.

1 Доповідна Педенка Д. до президії Нікопольського виконкому від 27.03.1919 // Нікопольський краєзнавчий музей (далі – НКМ), НД–1 645.

2 Листування Музею витончених мистецтв, 1919 р. // Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДОДА). – Ф. 1 311. – Оп. 4. – Спр. 84.

3 Доповідь комісії зі створення музею від 29.03.1919 // НКМ, НД–1 647.

4 Розписка відділу народної освіти від 01.04.1919 // НКМ, НД–1 650.

5 Наказ по відділу народної освіти від 16.04.1919 // НКМ, НД–1 654.

6 Опис художніх предметів, що належали К. Довойно // НКМ, НД–1 673–1 677.

7 Кошторис на утримання музею. 1919 р. // НКМ, НД–1 667–1 668.

8 Повідомлення у відділ народної освіти від 7.05.1919 // НКМ, НД–1 655.

18.05.1919 відбулася знаменна подія для музейної справи Нікопольщини. Напередодні завідувач відділу народіві С. Євдокімов розіслав запрошення такого змісту: "Відділ Народної Освіти просить Вас надіслати представника на відкриття Народного Музею Витончених Мистецтв (б. Гусєва, вхід з вул. Карла Лібкнехта), що має відбутися 18-го травня с. р. о 1 годині 30 хв. (за новітнім часом)"⁹.

Музей відчинив свої двері для відвідувачів, а з 20 травня почав постійне функціонування. Ось повідомлення нікопольської газети від 21 травня: "У неділю 18-го відбулося відкриття Музею Витончених Мистецтв. На відкритті були присутні представники Виконкому, Паркому, Профспілок та просвітніх організацій. Відкрив музей коротким словом зав. від. просвіти т. Євдокімов. З невеличкою доповіддю виступив завідуючий музеєм художник Педенко. Вітальні промови виголошували: т. Остроухов – від виконавчого комітету, т. Флаум – від паркома комуністів, т. Яффе – від спілки радянських службовців, д-р Пижев – від спілки медичних працівників, тов. Арсєтьєв – від мірошників і т. Антіпов – від імені пролетарського Червоного Клубу 3-го Інтернаціонала. Усі відзначили величезну роль, яку буде грати музей в області підняття культурного рівня пролетарських мас, і дякували худ. Педенку, Юценку і Волошину за їх енергійну працю у справі організації музею. Музей дуже красиво облаштований. Картини, статуї і вази заслуговують особливої уваги. Місто Нікопіль має право пишатися таким музеєм"¹⁰ (рис. 2, 3).

За підписами завідувача відділу народної освіти і завідувача музею витончених мистецтв у пресі з'явилося оголошення: "Відділ народної освіти доводить до відома громадян м. Нікопіля та його околиць, що Народний Музей Витончених Мистецтв у будинку Г. С. Гусєва на вулиці Карла Лібкнехта відчинений для відвідування щоденно, крім понеділків, при чому четверги призначаються для групових відвідувань учнями.

Зважаючи на обмеженість приміщення, вирішено спочатку допускати відвідування публіки за записом у відділі народної освіти, який відбувається з 12 до 4 години після полудня. Музей відчинено у вихідні і святкові дні від 12 до 4 після полудня, а у будні від 6 до 8 вечора. Години відвідування встановлені тільки на літні місяці за новим часом"¹¹.

Про труднощі, пов'язані з відкриттям музею, Д. Педенко і М. Юценко у липні 1919 р. писали у звіті до відділу народної освіти військово-революційного комітету, який після Троїцького народного повстання перебрав владу у місті: "...зібрання мало високу художню цінність і єдина можливість зробити його загальнодоступним, це створити у Нікопілі спеціальний музей витончених мистецтв. На посаду завідуючого був запрошений Д. К. Педенко, доглядачем-співробітником художник Я. І. Волошин і помічником завідуючого художник М. М. Юценко.

Було знайдено потрібне приміщення у б. Г. С. Гусєва, другий поверх по вулиці Карла Лібкнехта, і почалося перевезення предметів мистецтва, ремонт меблів, внутрішньому обладнанню і прикрашенню музею. Хоча роботи по улаштуванню і велись у швидкому порядку, але їх затримувала часта зміна робітників, яких відкликала професійна спілка, несвоєчасний підвіз матеріалів тощо.

Після того, як завдяки настійливим клопотанням і моїй письмовій заяві до відділа припинилося роздавання меблів за вимогами відділів і установ Ради, на видані мною предмети майна є розписки, і після ознайомлення Колегії з доповіддю надісланою відділу та планом роботи з улаштування музею мистецтв було нарешті розпочато доскіпливе визначення стану усіх предметів майна Нечаєвської економії.

Клопотаннями т. Євдокімова були добути зі складу при Виконкомі меблі, що належали тій же Нечаєвській економії, карнизні дверні порт'єри; при цьому з'ясувалось також, що на складі при виконкомі є велика кількість, правда розрізненного, але все ж маючого велику художню цінність, фаянса, порцеляни та ін. посуду, який, завдяки старанням т. Арсєтьєва, був приєднаний до числа музейних цінностей. Музейна секція, що включала у себе майже всі наявні художні сили містечка, часто відволікалася від роботи на музеї, залучаючись для участі у розробці церемоніала святкування 1-го Травня, з терміновим виконанням художніх плакатів замовлених відділами: Наркозем, Військовий, Виконкомом, малювання портретів, картограм до лекцій, але все ж, роботи з приведенню до порядку були спішно закінчені і Народний Музей Витончених Мистецтв, офіційне відкриття якого відбулося 18 травня, з 20 травня почав функціонувати для публіки"¹².

Навіть події Троїцького повстання у червні не зменшили інтересу городян до прекрасного: про те, що музей був цікавим для нікопольців, свідчать цифри, у липні 1919 р. наведені Д. Педенком у звіті: "...Починаючи з 20 травня, з дня, із якого Народний Музей Витончених Мистецтв почав функціонувати для публіки, і до 1

9 Повідомлення виконкому, від народіві № 1 048 від 17.05.1919.

10 Газета "Известия Никопольского Совета", № 21(25) від 21.05.1919.

11 Текст оголошення, травень 1919 р. // НКМ, НД-1 656.

12 Звіт відділу народіві ВРК від 26.03.1919 // НКМ, НД-1 662-1 665.

червня кількість відвідувачів дорівнювала 3 892 душам. З 1-го червня по 1-е липня кількість відвідавших дорівнює 2 030 душам. Усього ж з часу відкриття Народного Музея Витончених Мистецтв разом з особами, які були присутні на відкритті музею, до 1 липня музей відвідало 5 970 душ. Перше місце у загальній кількості відвідувачів займає число осіб середнього віку; друге належить молоді шкільного і третє – молоді дошкільного віку. По соціальному походженню найбільша кількість припадає на трудящих – членів місцевих профспілок та їх родин, значно поповнених трудящими з інших місць, які тимчасово мешкають у місті. Дуже значна кількість і особливо в останній час припадає на долю представників Червоної Армії і на долю селян з околиць¹³.

Маючи у своєму розпорядженні 668 експонатів, працівники музею розгорнули цікаву для нікопольців експозицію, переважно художню, хоча археологічні та історичні пам'ятки давали уявлення і про минуле Нікопольщини¹⁴. Крім обслуговування відвідувачів, музей планував дослідницьку роботу – створення карток на кожен мистецький твір та написання каталогів, а також просвітницьку діяльність – читання лекцій з малювання та ліплення для керівників дитячих установ, проведення бесід з відвідувачами про мистецтво.

У 1923 р. на Нікопольський музей звернули увагу в Катеринославі. 22 червня пленум Катеринославської губекономради ухвалив "...вжити заходів стосовно приєднання до обласного музею колекцій Нечаєва, які знаходяться у Нікополі". Як наслідок, основа Нікопольського музею – колекція Нечаєва – була розпорошена: частина її лишилася в Нікополі, частина потрапила до Катеринославського музею, частина – до обласного архіву, а решта – просто зникла¹⁵.

У 1924 р. Д. Педенка на посаді завідувача музею змінив випускник середньої художньої школи в Петербурзі, художник Яків Волошин, який працював у музеї з часу його заснування на посаді доглядача-співробітника. Тоді з назви музею прибрали визначення "витончених", залишивши "Народний музей мистецтв". Зменшився штат: у музеї працювали лише завідувач та сторож, котрий виконував також роботу помічника (ним був художник О. Євтушенко), отримуючи разом мізерні гроші – 32 руб. 50 коп. Я. Волошин також викладав у труд-школі, працюючи в музеї 18 годин на тиждень¹⁶.

Роботу музею ускладнювало і те, що він займав невелике приміщення на другому поверсі будинку. В інших кімнатах жили колишні господарі Гусєви, сім'я лікаря Арістова, розташовувалася бібліотека. Ось як описує музей на початку 1920-х рр. свідок: "Ми оселилися у центрі міста на Пролетарській вулиці у будинку колишнього купця Гусєва. В будинку сім кімнат. Є "парадний" вхід з вулиці, і "чорний" з двору через довгу з шибками дерев'яну веранду, повиту диким виноградом. У дворі – сараї, льодник, льох та флігель, у минулому – домашня лазня. За будинком – два абрикосових дерева-дички¹⁷".

Але музейна робота не припинялася. Згідно з річним звітом за 1924–1925 рр., за 160 днів роботи музею його відвідало 6 571 осіб, було проведено 14 екскурсій. Велася "...розмови про мистецтво – класові ухили в мистецтві, про історію мистецтва, промислове мистецтво і його значення у виробництві, про розвиток культури з кам'яної доби. Ці екскурсії та розмови проходилися за допомогою 896 експонатів, з них 73 були присвячені українській тематиці¹⁸". Рішенням Криворізького оквиконкому від 30.12.1925 у музеї були залишені два срібні кубки з Покровської січової церкви, які, ймовірно, належали кошовому отаману І. Сірку. У 1926 р. музей отримав від громади УАПЦ 48 експонатів зі Свято-Покровської Нікопольської соборної церкви, зокрема Євангеліє XVIII ст., унікальний аналой V ст.¹⁹, ікону-ставротеку 1747 р. з кипарисовим хрестом (який, можливо, містив частинку Животворного Хреста Господнього), шиті золотом і сріблом плащаниці та інші культові предмети, що стосувалися історії українського козацтва. Деякі з них були описані Д. Яворницьким²⁰.

Яків Волошин розумів, що для розвитку музею як культурної установи потрібно урізноманітнювати експозиційну тематику і таким чином перетворити музей на "краєвий". У 1925–1926 рр. він разом з О. Євтушенком здійснив кілька краєзнавчих експедицій Нікопольщиною: "...1) на Знаменські кучугури (3 рази), де зроблено обслідування слідів скито-сарматського городища II–III сторіччя до Р. Х., знайдено багато фрагментів посуду грецької та варварської роботи... 2) в с. Ново-Миколаївку, 18 верст від Никопіля – оглянуто

13 Звіт народного музею від 14.07.1919 // НКМ, НД–1 659–1 660.

14 Інвентарна книга музею за 1919–1931 рр. // Фонди НДКМ, б/н.

15 Епістолярна спадщина родини Нечаєвих. – Запоріжжя: ТанDEM-У, 2003. – С. 1.

16 Іменний список відповідальних працівників музею від 4.10.1925.

17 *Скориход Н. А.* Про час і себе. – Т. 2. – С. 54 // НКМ, КН–28728, АРХ–10002.

18 Річний звіт музею за час з 01.10.1924 р. до 01.05.1925 від 16.06.1925 // Фонди НДКМ, б/н.

19 Подарований у 1710–1720-х рр. Війську Запорозькому Низовому Вселенським Константинопольським патріархом; за переказом належав Константинопольському патріарху Іоанну Златоусту (IV–V ст.).

20 Інвентарна книга музею за 1919–1931 рр. // Фонди НДКМ, б/н.

могили “Близнеці”, ці могили кимсь було начато розкопувати хижацькими засобами і, по відомостям, мають в собі похорони або ж слов’янські, або скитські... Далі на північ було оглянуто “Глиняну балку” де знайдено в схилі балки зовсім потрухлі кістки великої тварини (напевно, мамута). До бувш. Січі Чортомлицької – знайдено фрагменти кахлю 18 сторіччя. Визначено, що стан острова бувш. Січі все гірше з кожним роком. Знято три фотографії з Січі та три – з могили І. Сірка. В останній час було перенесено рештки запорізького куреня 1763 р. до двору Никопільської школи, де курінь і буде стояти під доглядом музею. Слід зазначити, що в зазначених вище мандрівках приймали участь місцеві учителі, охочі до археології, що з боку влади не давалось зовсім коштів на влаштування мандрівок і мандрівки робились на власні кошти кожного з учасників, мандрівки робились то пішки, то на човні²¹”.

На 1926–1927 рр. науковці музею планували продовжити свої краєзнавчі студії: “...2) Намічено дослідчі мандрівки: I) На Знаменські кучугури з метою повніше дослідити скито-сарматську культуру і зв’язок її з елінством. II) До невідомого ще нам древнього кладовища з надгробками що, по расказах селян, знаходиться в плавні Базавлука, в 30 верстах від Никопіля на захід. III) Коли будуть кошти та дозвіл – провести розкопи одної з могил “Близнеці” близ Ново-Миколаївки. IV) На острів Томаковської Січі для обслідування її стану та фотографування. 3) Закреслити мапу-план Кучугур Знаменських, Чортомлицької та Томаківської Січі.”²² За результатами досліджень було опубліковано кілька повідомлень у Віснику антропологічного комітету ВУАН.

Допомогу музею надавав і краєзнавчий гурток, яким керував викладач геології і краєзнавства Нікопольського педтехнікуму Г. Шапошников, котрий одночасно вчителював у шостій єврейській школі Рабіновича, де проводив заняття гуртка. Ось спогади про його роботу: “Я прийшла у школу № 6, підійшла до Георгія Сергійовича, сказала хто я, навіщо прийшла і попрохала дозволу бути присутньою на заняттях гуртка. Георгію Сергійовичу сподобалось, що роботою його гуртка зацікавились інші школи і залюбки дозволив мені відвідувати його. Я залишилась і побачила тут багато нового та дуже цікавого. Робота гуртка велася по тому ж принципу, по якому ведеться науково-дослідницька робота у НДІ.

По-перше, щоб стати дійсним членом гуртка, потрібно самостійно, шляхом дослідів і спостережень виконати роботу по заданій темі, зробити висновки, узагальнити, описати все, як пишуть кандидатські дисертації, доповісти потім на засіданні дійсних членів гуртка, довести свою правоту, тобто “захиститися”, і тоді шляхом голосування дійсних членів буде вирішено, чи упорався кандидат з завданням, гідний він стати дійсним членом. Мені вперше довелося зіткнутися з такою постановкою прийома у члени гуртка і науковою роботою його дійсних членів, які збирали та обробляли зібране ними для відсилання у краєзнавчий музей Ленінграду.

Після заняття гуртка, на якому була заслухана і схвалена робота одного з “кандидатів” у дійсні члени, і одноголосно цей кандидат був прийнятий у числа дійсних членів, Георгій Сергійович підійшов до мене... і розповів методику роботи. Виявилось, що перед тим, як отримати тему для розробки, кандидат у дійсні члени повинен був пройти і здати “мінімум”, куди входили навичка “провішувати пряму на площі”, вміння працювати з нівеліром, вміння викреслювати плани місцевості або берега річки²³”.

Саме до Г. Шапошнікова звернулися завідувач райвно М. Кіреєв та інспектор політосвіти Кошко з проханням організувати краєзнавчу виставку, присвячену досягненням п’ятирічки на Нікопольщині. Георгій Сергійович завзято взявся за цю справу. “До вивчення свого краю були залучені викладачі і студенти педтехнікуму, вчителі району та інша громадскість села: голови сільрад, агрономи, керівники підприємств і голови колгоспів. Виявляли і вивчали природні багатства: корисні копалини, будівельні матеріали, рослинний і тваринний світ, історичні та культурні пам’ятники. Вивчалась господарча діяльність населення: промисловість, сільське господарство, культура і побут. Тов. Шапошников Г. С. організував спеціальні експедиції в деякі села з метою вивчення і збору етнографічних матеріалів.

Швидко нагромаджувався цінний матеріал у вигляді колекцій корисних копалин, будівельних матеріалів та інших гірських порід. Виготовлялись карти їх розміщення, фото, малюнки, описи, діаграми, схеми, статистичні таблиці, зразки промислових виробів, колекції с/г культур. Збирались стародавні й сучасні засоби виробництва, знаряддя, прилади та побутові речі.

Було зобов’язано спеціальною постановою Райвиконкому керівників підприємств і установ подати докладні відомості в історичному аспекті про керовані ними установи, про народну освіту, охорону здоров’я.

Заврайвно тов. Кіреєв М. І. та викладач педтехнікуму тов. Г. С. Шапошников поставили питання перед

21 Звіт роботи музею в галузі археології за 1925–1926 рр. // Фонди НДКМ, б/н.

22 План роботи Нікопольського музею на 1926–1927 рр. від 08.09.1926 // Фонди НДКМ, б/н.

23 *Скориход Н.А.* Про час і себе... – С. 67.

Нікопільським райвиконкомом про виділення коштів для оформлення експонатів та зібраних матеріалів, про надання приміщення для організації першої районної краєзнавчої виставки в м. Нікопіль²⁴”.

До роботи над краєзнавчою виставкою долучився педтехнікум, який вирішив підтримати свого викладача. З'явився такий документ:

“Протокол № 12 засідання Правління Нікопільського педтехнікуму від 7 квітня 1929 р.

Присутні: Жагар, Гавриленко, Кушка, Кіреєв, Блуденко, Яременко, Політаєв, Севастьянов, Шокін, Шапошников, Штейнберг.

Голова Жагар, секретар Богоявленський.

Слухали: 1. Про участь Педтехнікуму у влаштуванні в м. Нікопіль краєзнавчої виставки.

Ухвалили: а) З улаштуванням виставки погодитись.

б) Проект влаштування виставки затвердити.

в) Обрати комісію в складі 4-х осіб: від лектури Яременко та Сидоренко; від студентів – Міцний та Щербак (2-го курсу).

г) Доручити комісії скласти план роботи і подати його на розгляд Правління.

д) На влаштування виставки видати 25 крб. із спецкоштів педтехнікуму.

е) Надати з 1-го по 15-е липня в розпорядження виставки всі помешкання Технікуму, а з 15-го липня до 1-го вересня – за винятком аудиторій²⁵”.

Тим часом “...Райвиконком затвердив план організації краєзнавчої виставки, виділив для виставки приміщення райспоживспілки і подвір'я з усіма будівлями по вул. К. Лібкнехта, № 3. Райвиконком затвердив відповідальну комісію з організації виставки на чолі з тов. Шапошниковим Г. С., яка працювала під керівництвом заврайвно тов. Кіреєвим М. І.

У дворі сучасного педучилища була розміщена техніка с/г: трактор, плуги та інші знаряддя. В приміщеннях розміщались експонати промислових виробів, колекції с/г культур, діаграми, фото, малюнки, предмети побуту та ін. Діаграми росту грамотності, ріст шкіл, лікарняних закладів тощо.

Комісія з організації виставки та відділ райнаросвіти добились перед райвиконкомом, щоб зберегти експонати виставки та на їх базі організувати в м. Нікопіль краєзнавчий музей²⁶”.

У жовтні 1929 р. райвиконком надіслав до Народного комісаріату освіти у Харків такий документ: “Никипільська РІНО повідомляє Вас, що на підставі постанови Призидії Никипільського РВКу № 27 від 20 серпня 1929 р., зробленої за ухвалою низки зібрань робітників на руднях та по м. Никипіль, музей мистецтв, який мешкає в м. Никипіль, через незадоволення вимог робітників і селян місцевого краю за обмеженістю кількості відділів реорганізовано в КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ”.

Для початку організації останнього за ухваленням Призидії Никипільського РВКу, було організовано КРАЄЗНАВЧУ ВИСТАВКУ в м. НИКИПІЛЬ, що тривала від 23/VIII.29 р. до 12/IX.29 року.

Під час урочистого засідання Призидії РВКу, укупі з представниками партійних, професійних та громадських організацій в час відкриття КРАЄЗНАВЧОЇ ВИСТАВКИ, було попередню постанову про реорганізацію Музею Мистецтв підтверджено.

Через реорганізацію Музею потрібний відповідний кваліфікований кадр робітників, а тому призидія РВКу ухвалила завідувача Музеєм Мистецтв тов. Волошина Я. П. як не маючого відповідної кваліфікації та не виявившого себе на роботі у Музеї Мистецтв (Замкнутість в роботі, не однієї доповіді на робітничих зібраннях, брак організації мас на відвідування Музею та інш.) з роботи Завідувачем Музеєм зняти з 1/X.29 р. використав його через РІНО на посаді в школах соцвиху по його фаху.

Призначити з 1/X.29 року на посаду Завідувача Краєзнавчим Музеєм тов. Шапошнікова Г. С., по фаху природник-краєзнавець з вищою освітою, помічником Завідувача тов. Кіранова Т. М., по фаху архіолог²⁷”.

Харків вітає і підтримував ініціативу з реорганізації Музею витончених мистецтв. Завідувач Упрнауки К. Й. Коник та завідувач музейної секції В. Дубровський через два місяці надіслали відповідь на листа, пропонуючи поширити досвід Нікополя й на інші музеї: “УПРНАУКА вітає реорганізацію Нікопільського музею, що проведено Вами. Прохаємо подбати про збереження фонду експонатів. Ваші пропозиції з свого боку затверджуємо... 3) надіслати в копії Ваші матеріали щодо організації Нікопільського радонового музею до

24 Спогади Яременко М. М. про музей. 1965 // НКМ, КН–10 328, АРХ–2 790.

25 Лише в душі лишився спомин: збірка документів і спогадів до 75-річчя педучилища. – Нікопіль, 1996. – С. 26.

26 Спогади Яременко М. М. про музей. 1965 р. // НКМ, КН–10 328, АРХ–2 790.

27 Доповідна Нікопільського РІНО РВК від 11.10.1929 // Фонди НДКМ, б/н.

всіх округових музеїв, інформувати про хід реорганізації Нікопольського музею²⁸.

Наприкінці 1920-х рр. Нікопольський музей отримав статус “державного краєзнавчого музею”.

Як бачимо, тогочасне музейне будівництво відбувалося під контролем партійного керівництва міста, яке прагнуло мати підконтрольний заклад культури, який би виконував вказівки згори і активно підтримував комуністичну ідеологію.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Відповідь НКО УСРР від 14.12.1929 // Фонди НКМ, б/н.12. Звіт відділу народівіти ВРК від 26.03.1919 // НКМ, НД–1 662–1 665.
2. Газета “Известия Никопольского Совета”, № 21(25) від 21.05.1919 р.
3. Доповідна Педенка Д. К. до президії Нікопольського виконкому від 27.03.1919 // Нікопольський краєзнавчий музей (далі – НКМ), НД–1 645.
4. Доповідна Нікопольського РІНО РВК від 11.10.1929 // Фонди НКМ, б/н.
5. Доповідь комісії зі створення музею від 29.03.1919 // НКМ, НД–1 647.
6. Звіт народного музею від 14.07.1919 // НКМ, НД–1 659–1 660.
7. Звіт роботи музею в галузі археології за 1925–1926 рр. // Фонди НДКМ, б/н.
8. Іменний список відповідальних працівників музею від 04.10.1925 // Фонди НКМ, б/н.
9. Інвентарна книга музею за 1919–1931 рр. // Фонди НКМ, б/н.
10. Епістолярна спадщина родини Нечаєвих. – Запоріжжя: ТанDEM-У, 2003. – С. 10.
11. Кошторис на утримання музею. 1919 р. // НКМ, НД–1 667–1 668.
12. Листування Музею витончених мистецтв, 1919 р. // Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДОДА). – Ф. 1 311. – Оп. 4. – Спр. 84.
13. Лише в душі лишився спомин: збірка документів і спогадів до 75-річчя педучилища. – Нікополь: Січ, 1996. – 124 с.
14. Наказ по відділу народної освіти від 16.04.1919 // НКМ, НД–1 654.
15. Опис художніх предметів, що належали К. А. Довойно // НКМ, НД–1 673–1 677
16. План роботи Нікопольського музею на 1926–1927 рр. від 08.09.1926 // Фонди НКМ, б/н.
17. Повідомлення у відділ народної освіти від 07.05.1919 // НКМ, НД–1 655.
18. Повідомлення виконкому, від. народівіти № 1 048 від 17.05.1919 // Фонди НКМ, б/н.
19. Річний звіт музею за час з 01.10.1924 до 01.05.1925 від 16.06.1925 // Фонди НКМ, б/н.
20. Розписка відділа народної освіти від 1.04.1919 // НКМ, НД–1 650.
21. Скороход Н.А. Про час і себе. – Т. 2. – С. 54 // НКМ, КН–28 728, АРХ–10 002.
22. Спогади Яременко М.М. про музей. 1965 р. // НКМ, КН–10 328, АРХ–2 790.
23. Текст оголошення, травень 1919 р. // НКМ, НД–1 656.

REFERENCES

1. Dopovidna Pedenka D. K. do prezydii Nikopolskoho vykonkomu vid 27.03.1919 r. [Present Pedenko D.K. to the Presidium of the Executive Committee of the Nykopil on March 27, 1919] // NKМ, ND–1 645.
2. Lystuvannia muzeiu vytonchenykh mystetstv, 1919 r. [Correspondence to the Museum of Fine Arts, 1919] // DODA. – F. 1 311. – Op. 4. – Spr. 84.
3. Dopovid' komisii zi stvorennia muzeia vid 29.03.1919 r. [Report of the commission on the creation of the museum dated March 29, 1919] // NKМ, ND–1 647.
4. Rozpyska viddila narodnoi osvity vid 1.04.1919 r. [An order for the education of people from April 1, 1919] // NKМ, ND–1 650.
5. Nakaz po viddilu narodnoi osvity vid 16.04.1919 r. [Order on the separation of people's education from April 16, 1919] // NKМ, ND–1 654.
6. Opys khudozhnykh predmetiv, shcho nalezhaly A. K. Dovoyno [Description of artistic subjects belonging to A. K. Diovo] // NKМ, ND–1 673–1 677
7. Koshtorys na utrymannia muzeiu. 1919 r. [Cost estimate for the maintenance of the museum. 1919] // NKМ, ND–1 667–1 668.
8. Povidomlennia u viddil narodnoi osvity vid 7.05.1919 [A message to the department of national education dated May 7, 1919] // NKМ, ND–1655.

²⁸ Відповідь НКО УСРР від 14.12.1929 // Фонди НДКМ, б/н

9. Povidomlennia vykonkomu, vid. narosvity № 1048 vid 17.05.1919 r. [Notification to the executive committee, visit N1048 from 05/17/1919] // Fondy NKM [NKM Funds], b/n.
10. Hazeta "Yzvestyia Nykopskoho Soveta", № 21(25) vid 21.05.1919 r. [The newspaper Izvestia Nikopolsky Soviet, #21(25), dated 21.05.1919].
11. Tekst obiavy, traven 1919 r. [The text of the advertisement, May 1919] // NKM, ND-1656.
12. Zvit viddilu narosvity VRK vid 26.03.1919 r. [Report of the department to grow the VRK from 26.03.1919] // NKM, ND-1 662-1 665.
13. Zvit narodnoho muzeia vid 14.07.1919 r. [Report of the People's Museum dated July 14, 1919] // NKM, ND-1659-1 660.
14. Inventarna knyha muzeiu za 1919-1931 rr. [Inventory book of the museum for 1919-1931 gg.] // Fondy NDKM [Fund NKM], b/n
15. Epistoliarna cpadshchyna rodyny Nechaievykh [An epistolary horde of the Nechaev family]. Zaporizhzhia [Zaporozhye]: Tandem-U, 2003. – S. 10.
16. Imennyi spysok vidpovidalnykh pratsivnykiv muzeia vid 4.10.1925 r. [Personal list of the responsible workers of the museum on October 4, 1925] // Fondy NKM [NKM Funds], b/n
17. *Skorokhod N. A.* Pro chas i sebe [About time to myself]. – T. 2. – P. 54 // NKM, KN-28 728, ARH-10 002.
18. Richnyi zvit muzeia za chas z 1.10.1924 r. do 1.5.1925 r. vid 16.06.1925 r. [Annual report of the museum for the time from 1.10.1924 to 1.5.1925 from 16.06.1925] // Fondy NDKM [NKM Funds], b/n
19. Inventarna knyha muzeiu za 1919-1931 rr. [Inventory book of the museum for 1919-1931 gg.] // Fondy NDKM [Fund NKM], b/n
20. Zvit roboty muzeiu v haluzi arkeoholii za 1925-1926 rr. [Report of the work of the museum in the field of archeology for 1925-1926 gg.] // Fondy NDKM [Fund NKM], b/n
21. Plan roboty Nikopolskoho muzeiu na 1926-1927 rr. vid 8.9.1926 r. [The plan of work of the Nikipillian Museum in 1926-1927 g. d. 8.9.1926] // Fondy NDKM [Fund NKM], b/n
22. Lyshe v dushi lyshyvsia spomyn. Zbirka dokumentiv i spohadiv do 75-richchia peduchylyshcha [Only remembrance was left in the shower. Collection of documents and memoirs to the 75th anniversary of the pedagogical school]. – Nikopol: Sich, 1996. – 124 p.
23. Spohady Yaremenko M. M. pro muzei. 1965 r. [Memories by Yaremenko MM about the museum 1965] // NKM, KN-10 328, ARK-2 790.
24. Dopovidna Nikopolskoho RINO RVK vid 11.10.1929 r. [Report of the Nikopol RNO RVK dated 11.10.1929] // Fondy NDKM [NKM Funds], b/n
25. Vidpovid NKO USRR vid 14.12.1929 r. [Response of the NCO of the Ukrainian SSR dated December 14, 1929] // Fondy NDKM [NKM Funds], b/n

Рис. 1. Будинок Гусева.

Рис. 2. Зал Нечаєва.

Рис. 3. Зал Нечаєва.